

Tomolya János:

Jemen: Quo vadis?

1. rész

DOI 10.17047/HADTUD.2018.28.E.1

*„Ellenzem az erőszakot, mert ha úgy
tűnik is, hogy hasznos, a haszon
átmeneti, de
a szörnyűség, amit okoz, maradandó.”
Mahatma Gandhi*

Rezümé:

Jement az ókorban Boldog Arábiának hívták. Ma, ez az ország polgárháborútól, éhínségtől, járványoktól szenved. Az évek óta tartó válság a világ legnagyobb éhínségének kitörésével fenyeget, otthonok, iskolák, kórházak lerombolását eredményezte egy amúgy is szegény országban. Külföldi hatalmak fegyveres beavatkozása Jement még mélyebb káoszba taszította, és mára felmerült a konfliktus regionális háborúvá válásának veszélye is. Az állandósult hatalmi vákuum lehetőséget adott az al-Kaida és az Iszlám Állam terroristáinak az országon belüli terjeszkedésre. Az iráni támogatású húsi¹ lázadók házilag készített robbanó eszközök (IED) mellett harcászati rakétákat is bevetettek a szaúdiak ellen. A nemzetközi közösség megosztott a válság tekintetében, ezért gyors megoldásra nem lehet számítani.

Kulcsszavak:

Jemen; polgárháború; szaúdi beavatkozás; húsi lázadók; házilag készített robbanó eszközök.

Tomolya, János:

Jemen: Quo vadis?

Abstract:

In the ancient Age, Yemen had the name of Happy Arabia. Today, this country is suffering from civil war, famine, epidemics. The crisis that has been going on for years, menace with the break out the world's largest hunger crisis, resulted the destruction of homes, hospitals and schools, in an anyway poor country. The armed intervention of foreign powers Yemen pushed into even deeper chaos. The permanent power vacuum has given way to terrorists of al-Qaida and the Islamic State to expand within the country to terrorize the civilian population. Iran-backed Houthi rebels in addition to deploying home-made explosive devices (IED) launched tactical missiles against Saudis. With regard the crisis the International community is divided, so a quick solution can not be expected.

Keywords:

Yemen; civil war; Saudi intervention; Houthi rebels; home-made explosive devices (IEDs).

A közel-keleti térség legszegényebb országában, Jemenben az erőszak és a politikai instabilitás egy új szintet ért el az *Arab Tavasz*nak nevezett, az egész arab világot érintő tömegmozgalmak során. A már amúgy is erőszaktól szenvedő országban a húsi felkelés kitörésével a belső helyzet 2015 márciusától újabb dimenziót kapott. Az ivóvíz hiányáról jól ismert országban, mára súlyos humanitárius katasztrófa-

¹ A jemeni húsi lázadók megnevezésének nem egységes az ortográfiája, gyakran találkozni hūti kifejezéssel is, a tanulmányban a húsi kifejezést alkalmaztam.

helyzet alakult ki. Az ország polgári lakosságát egyszerre sújtják az éhínség, a kolera, a háború és a terrorizmus borzalmi.

Jemen lakosságának mintegy fele él a Nemzetközi Szegénységi Határvonal (International Poverty Line) alatt.² A húsz lázadás a törzsi, kláni megosztottság, ideológiai nézetkülönbségek mellé a síita-szunnita szembenállás területét is megjelenítette a sokszorosan megosztott országban. Az elhúzódó válság miatt az amúgy is gyenge lábakon álló gazdaság egyre mélyebb válságba süllyed, amelyet a szaúdi tengeri blokád tovább erősít. A rendelkezésre álló információk alapján a gazdaság teljesítménye 37%-al csökkent 2015-höz képest.³

A belső hatalmi versengés kaotikus állapotokat eredményezett, amelyeket az al-Kaida és az Iszlám Állam terroristái kihasználnak. A mindennapos éhhalál és nyomor a szunnita-lakta területeken húsz-ellenes érzelmeket generál, ami melegágyát képezi a szunnita szélsőséges eszmék terjedésének, így a két említett terrorista szervezet helyi beágyazódásának is.

A tanulmányom első részében felvázolom a konfliktus történelmi hátterét és Jemen geostratégiai fontosságát, rávilágítok a jemeni belső megosztottság szerepére a válságban, majd áttekintést adok a jelenlegi politikai-katonai helyzetről és végül felvázolom az alkalmazott harcászati eljárásokat, kiemelve az improvizált robbanó szerkezetek (Improvised Explosive Device – IED) és harcászati rakéták szerepét.

Jemen geostratégiai helyzete, megosztottsága

Jemen, amelyet a rómaiak *Arabia Felix*nek, azaz Boldog Arábiának neveztek, az Arab-félsziget délnyugati részén fekszik, a Vörös-tenger déli bejáratánál, ahol a Báb-el-Mandeb szoros (jelentése arabul „a siralom kapuja”) köti össze az Indiai-óceánt a Vörös-tengerrel. A térség különösen fontos a Szuezi-csatornához vezető út és ezáltal a világkereskedelem szempontjából is. A szorost a Jemenhez tartozó Perim-sziget valamint a Dzsibutihoz tartozó Hét Testvér-szigetek teszik még szűkebbé. Ez a geostratégiai szempontból fontos elhelyezkedés mind a regionális, mind a nagyhatalmak számára fontossá teszi az országot.

Jemen ma az arab világ egyik legelmaradottabb, legszegényebb országa, az egy főre jutó GDP-je alapján a Nemzetközi Valutaalap 190 országot tartalmazó listáján csak a 151-ik helyet foglalja el. A 2016-os egy főre jutó GDP 679 USD volt.⁴

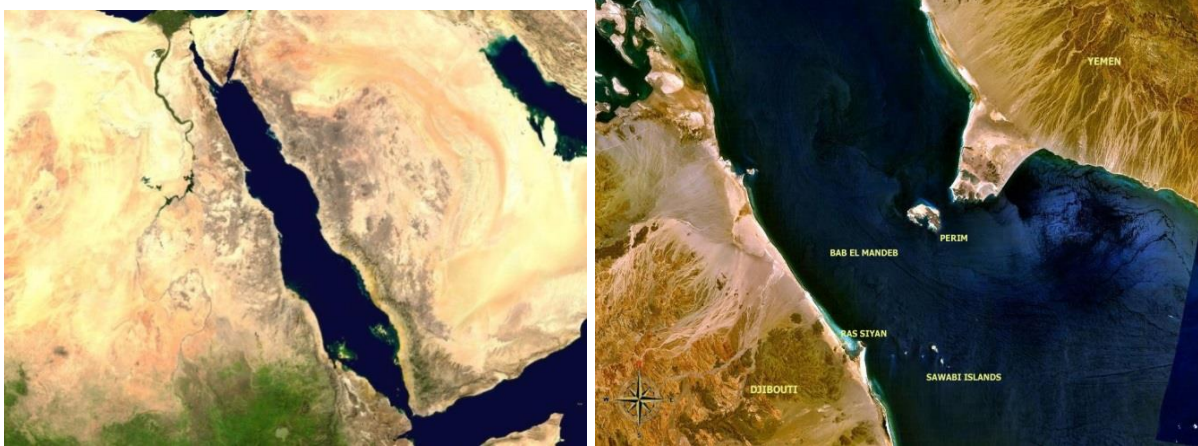
A mai köztudatban két Jemen képe él, amelyek napjainkban egy államot alkotnak. Ugyanakkor Jemen jelenleg is több részre szakadt ország, gyakorlatilag bukott állam, ahol az ország középső része terrorista szervezetek irányítása alatt áll. Jemen területén az iszlám két fő irányzatának (szunnita és síita) követői élnek, enyhe – mintegy 56%-os – szunnita többséggel.

² A Világbank a szegénység reprezentálására, és mérhetősége érdekében bevezette a Nemzetközi Szegénységi Határvonal fogalmát. Ennek USD-ben kifejezett értékét rendszeresen felülvizsgálja, a jelenleg érvényben lévő érték 1.90 USD/nap. Letöltve a <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq> honlapról

³ The World Bank: Yemen economic outlook – October 2017.

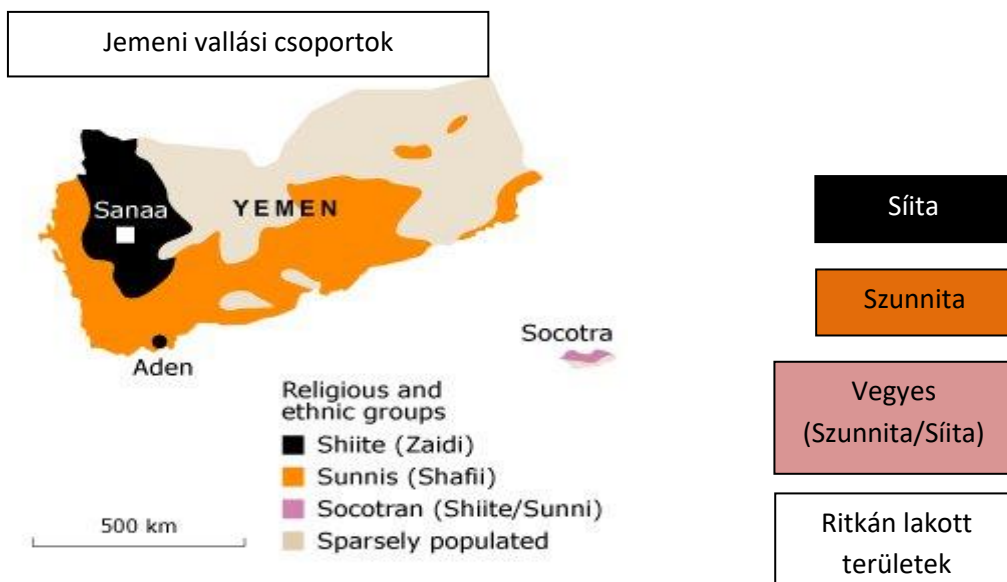
Letöltve <http://www.worldbank.org/en/country/yemen/publication/yemen-economic-outlook-october-2017> honlapról 2017. október 30-án

⁴ International Monetary Found: World Economic Outlook database, October 2016. Adatok letöltve a <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/02/weodata/index.aspx> honlapról 2017. október 30-n.

1. ábra
Jemen és a Bab-el-Mandeb-szoros műholdas képe⁵

A zsidó közösséget Izrael 2016-ra teljes egészében kimenekítette.⁷ Vannak információk, amelyek szerint mintegy 2500 fős keresztény közösség is van Jemenben, de ezek illegálításban gyakorolják vallásukat.⁸

2. ábra
Jemen vallási megosztottsága⁹

⁵ Kép letöltve a <http://www.worldatlas.com/articles/where-is-the-bab-el-mandeb-strait.html> honlapról 2017. október 30-án

⁷ Izrael az Operation Magic Carpet során, 1949 júniusa és 1950 szeptembere között mintegy 49 000 zsidót menekített ki az országból. Az elsősorban Ádenben maradt 250–300 zsidót a fokozódó fizikai atrocitások miatt menekítették ki titkosszolgálati módszerek bevetésével. Henry Jonhson: Israel just evacuated 19 Jews from Yemen. Foreign Policy. 21/03/2016.

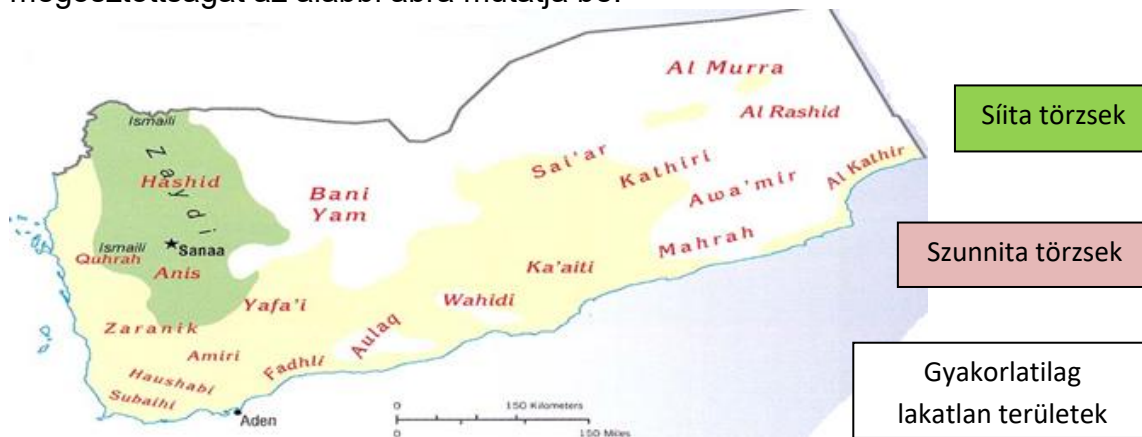
Letöltve a <http://foreignpolicy.com/2016/03/21/israel-just-evacuated-19-jews-from-yemen-its-not-the-first-time/> honlapról 2017. október 30-n

⁸ Raimond Ibrahim: Yemen's forgotten Christians. 29/01/2013.

Letöltve a <https://voiceofthepersecuted.wordpress.com/2013/02/01/yemens-forgotten-christians/> honlapról 2017. október 30-án

⁹ Population of Yemen, 22/11/2016. Letöltve a <https://fanack.com/yemen/population/> honlapról 2017. október 30-án

A jemeni társadalom a nagycsalád–klán–törzs logika mentén épült ki, az európai értelemben vett osztálytársadalom nem létezik. Az ország törzsi megosztottságát az alábbi ábra mutatja be.

3. ábra
Jemen törzsi megosztottsága¹⁰

A konfliktus történelmi háttere. Út a jelenlegi helyzetig

Az ókori gazdagságot követően, a Bizánci és a Perzsa Birodalom hatalmának kiépülésével a régió veszített jelentőségéből, és a két civilizáció határregiójaként hanyatlásnak indult. Az iszlám születésével rövid időre ismét a figyelem középpontjába került, viszont a kiépülő muszlim birodalom székhelyének Kufába helyezését követően a térség ismét visszafejlődött. A modern államok 20. századi behatolásáig – az utazók eseti beszámolóitól eltekintve – a térség ismeretlen volt az európaiak számára.

Az Oszmán Birodalom felbomlása után az ország brit gyarmat lett, de az I. világháború után az északi síita húszik lakta részen hagyományos síita imámatus jött létre, jemeni uralkodó (imám) vezetésével, aki uralma biztosítása érdekében országát teljesen izolálta a külvilágtól. Az elszigeteltségnek csak az 1962 szeptemberi forradalom tudott véget vetni.¹¹

Jemenben 879 és 1962 között egyazon dinasztia uralkodott, igaz, uralmuk idővel egyre kisebb területre terjedt ki.¹² Hatalmuk csökkenése egybeesett a britek megjelenésével, akik a jemeni királyságtól időközben önállóságot szerzett, az ország déli részén fekvő szultanátusokból, emirátusokból befolyási övezetet hoztak létre, Áden központtal. Nagy-Britannia 1839-ben gyarmatosította a területet.

¹⁰ Juan Cole: Distribution of Ethnoreligious group and key tribal areas, 26/12/2010. Letöltve a <https://www.juancole.com/2010/12/yemen-ethnic-and-religious-groups.html> honlapról 2017. október 30-án

¹¹ Prantner Zoltán: Jemen és a szocialista országok. doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, 2008. Szeged, 4–6. o.

¹² A mélyen vallásos Jahja ibn Husszein ibn Kászim ar-Rászi 879-ben alapította meg azt a dinasztiát, amely 1962. szeptember 26-ig folyamatosan uralkodott olykor csak az ország adott része, olykor egésze felett. A 18. század elején a központi hatalom meggyengülését a délen elterülő Lahdzs szultánja kihasználta és kinyilvánította függetlenségét. A jemeni uralkodó ezzel elvesztette az Áden és az Arab-tenger partvidéke felett gyakorolt addigi uralmát, és ez képezte annak a folyamatnak a kiindulópontját is, amely végül a két Jemen létrejöttéhez vezetett.

A britek fontosnak tartották Áden fejlesztését, hiszen fontos állomás volt az Indiába vezető kereskedelmi útvonal mentén. A város lakossága pár év alatt megtízszereződött, kiépült az Indiai-óceán legnagyobb kikötője, óriási energiatárolóval és katonai bázissal.

Jemen 20. századi története a félszigeten több szempontból is specifikus. Szaúd-Arábia mellett az egyetlen államnak számított, amely a 20. század első felében már nemcsak kivívni, hanem fenntartani is tudta szuverenitását. 1911-ben ismerte el az Oszmán Birodalom Észak-Jemen függetlenségi igényét, amikor kénytelen volt elfogadni Jahja imám hatalmát a térségben. 1918-ban megkötötték a mudrosi szerződést, majd az imám 1919-ben megalapította a teokratikus alapokon nyugvó Mutawakilita királyságot. Jahja imám restaurálta hatalmát az Oszmán Birodalom felbomlása után, egyúttal azonban konzerválta az ország archaikus belpolitikai rendszerét és elzárkózó külpolitikáját is.

Az első világháborút követően az északi rész területi igényeket támasztott Szaúd-Arábia, és a dél-jemeni brit protektorátusok felé is. Katonai veresége után, az 1934-es táifi békében rendezték határait, de területi ambícióit nem adta fel. A „Nagy-Jemen” felélesztésének mítoszában élő uralkodó folyamatosan konfrontálódott Nagy-Britanniával, és a hidegháború időszakában – logikus lépésként – a Szovjetunióhoz fordult segítségért.

Jemenben a monarchia időszaka alatt a hadsereg marginális szerepet játszott.¹³ Jahja imám, majd pedig utóda, Ahmed tartott ugyanis attól, hogy a katonák államcsínyt hajtanak végre. Félelmük 1962 szeptemberében igazolódott be, amikor fiatal tisztek (Nasszer hathatós segítségével) elűzték uralkodójukat és kikiáltották a köztársaságot.¹⁴ Az 1962-es puccsot követő, hét évig tartó polgárháború után, 1970-ban létrehozták a Jemeni Arab Köztársaságot (Észak-Jemen területén), amelynek elnöke a síita imamátus megdöntésében fő szerepet játszó Abdullah al-Szallal lett egy koalíciós kormány vezetőjeként.¹⁵

Az 1967-es arab-izraeli háború új helyzetet eredményezett: az Izraeltől elszenvedett vereség miatt Egyiptom kénytelen volt beszüntetni jemeni beavatkozását. A kompromittálódott katonai kabinetet Szanaában maga a hadsereg buktatta meg egy vértelen puccsal és a hatalmat az iszlám törvényekben és teológiában jártas tanult közembereket (kádikat) tömörítő Elnöki Tanács és egy 16 fős kabinet vette át.¹⁶ A hadsereg ma is meghatározó a politikai életben.

A britek befolyása alatt lévő déli országrész 1967-ben nyerte el függetlenségét Dél-Jemeni Népköztársaság néven, amely név mind az egyesülési szándékot, mind az ideológiai különbséget kifejezte. Mindkét állam akarta az egyesülést, de egyrészt ideológiai különbségek álltak fenn köztük, másrészt belpolitikailag is instabilak voltak. Az északi ország katonai puccsoktól szenvedett, míg délen a szovjetek és Kína által

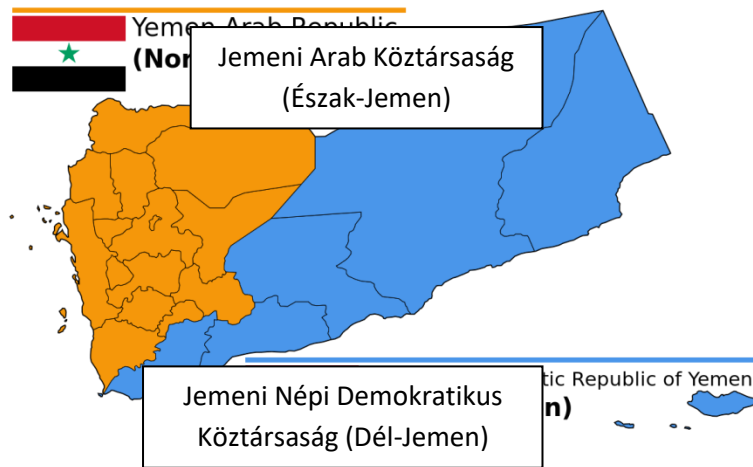
¹³ A jemeni hadseregről 1918–1962. között részletesebben lásd Prantner Zoltán: *Ideológia és fegyverek: A hadsereg felépítése és a központi hatalomhoz fűződő viszonya a monarchista Jemenben*. In: *Öt kontinens*, ELTE, Budapest, 2004. 305–325. o.

¹⁴ Részletesebben lásd: Prantner Zoltán: *A jemeni forradalom nemzetközi megítélése az egyiptomi beavatkozás függvényében*. In: *Acta Historica Tomus CXXVI, Hungaria*, Szeged, 2007. 137–154. o.

¹⁵ Prof. dr. Bordás Mária: *Iszlám kalifátus a 21. Században? Az állami hatékonyság kérdései a Közel-Keleten és Észak-Afrikában*. 2015. szeptember 01., Dialóg Campus, Budapest. ISBN: 978-615-5376-68-9. 169–171.o.

¹⁶ A kádi kifejezés Jemenben többféle jelentéssel rendelkezett. Legszűkebb értelemben a peres ügyekben ítélkező tradicionális vallási bírót jelentette. Ők voltak viszont azok a bizalmi emberek is, akiket az imámok képességeik és tapasztalataik alapján választottak ki a tekintélyes családok tanult tagjai közül az adminisztratív feladatok ellátására. (Stookey, Robert W.: *Social Structure and Politics in the Yemen Arab Republic. Part I. Middle East Journal*, XVIII. (3) Summer 1974. 251–252. o.)

támogatott kommunisták vették át a hatalmat, és kikiáltották a Jemeni Népi Demokratikus Köztársaságot.

4. ábra
A két Jemen

Az északi, Jemeni Arab Köztársaságban katonai puccsok követték egymást, egészen 1979-ig. Ekkor Ali Abdullah Szaleh lett az elnök, aki hosszú távon stabilizálni tudta hatalmát. Az országot a Szaleh-kormány 1990-ben egyesítette, azonban korrupttá vált, diktatórikus módon kormányzott, a politikai ellenzéket háttérbe szorította, hatalmát választási csalások útján biztosította, és az országban nem hajtott végre reformokat. Jemen így az arab világ legelmaradottabb országa maradt, ahol az északi síita és a déli szunnita csoportok között, valamint a törzsi ellentétek miatt is, folyamatosan polgárháborús viszonyok alakultak ki.

2012-ben az Arab Tavasz által generált tömegtüntetések, az al-Kaida növekvő aktivitása, a fokozódó ivóvízhiány,¹⁷ a déliek elszakadási mozgalmának erősödése és az északi húszik ismételt lázadásának hatására – az ellenzékekkel kötött egyezség keretében – a Szaleh-kormány lemondásra és távozásra kényszerült. Ekkor az addigi alelnök, Abdrabbuh Mansur Hadi, alakított kormányt. A zavargások azonban nem szűntek meg, a nemzeti megbékélési folyamat lassú és ellentmondásos volt. A helyzetet súlyosbította, hogy Szaúd-Arábia hazatelepített mintegy 40 000 jemeni migránst.

2014-ben a síita húszik fellázadtak, majd elfoglalták az ország nyugati és déli területének jelentős részét. Jelenleg az ország középső része az al-Kaida és az Iszlám Állam ellenőrzése alatt áll, a szunnita vezetésű kormány pedig a keleti részre szorult vissza.

A polgárháború azóta sem szűnt meg, mivel az ország Irán és Szaúd-Arábia küzdelmének egyik terepévé vált, amelyek támogatják a szemben álló szunnita-síita erőket, és fegyveresen beavatkoznak a polgárháború menetébe.

¹⁷ Krista Mahr: What If Yemen Is the First Country to Run Out of Water? Time, 23 December 2010. Letöltve a <http://science.time.com/2010/12/14/what-if-yemen-is-first-country-to-run-out-of-water/> honlapról 2017. október 30-án

Út a jelenlegi helyzetig – dél-jemeni szempontból

A Jemeni Népi Demokratikus Köztársaságot – a Jemeni Arab Köztársasággal való 1990. május 22-én bekövetkezett egyesülése előtt – az egyetlen olyan arab államnak lehetett tekinteni, amely filozófiájában marxista ideológiát vallott, berendezkedésében pedig az államszocializmus elveit próbálta megvalósítani.

A megfogalmazott szocialista elvek elismerték az osztályharc elméletét, a társadalmi feszültségeket azonban békés eszközökkel kívánták felszámolni. Mind a Szovjetunió, mind a maoista Kína ideológiai és gazdasági segítségét kereső Dél-Jemen számos radikális reformot hajtott végre. 1969 novemberében a külföldi tulajdonban lévő vállalatokat államosították, kollektivizálták, illetve szövetkezeti formájúvá alakították a kézműves vállalkozásokat és a kiskereskedelmet. A hatalomra jutott Jemeni Szocialista Párt szembehelyezkedett a kizsákmányolással, viszont megkülönböztetett kizsákmányoló és nem kizsákmányoló tőkét. A tudományos szocializmus megvalósítására törekedett, amin hatékony tervgazdálkodás bevezetését értette. A mezőgazdaságban először földosztást majd részleges szövetkezesítést hajtott végre és állami gazdaságokat is alapított. Azonban arra is bátorítottak a parasztokat és halászokat, hogy a vagyont elragadják a régi tulajdonosoktól, ami anarchikus állapotokat is eredményezett. Támogatta emellett a munkások és alkalmazottak jogkörének kiterjesztését és bevonásukat a termelés irányításába.¹⁸ Családjogi törvényt fogadtak el, ami jelentősen kiterjesztette a nők jogait. Az iskolák és a beiskolázottak számát is a duplájára emelték. A két Jemen egyesítéséig az analfabetizmust 62%-ra csökkentették.

Az ország a '70-s évek elején szoros kapcsolatokat épített ki – a Szovjetunióval és Kínával kívül – Kubával, az NDK-val és a Georges Habbas vezette Népi Front Palesztina Felszabadításáért terrorista szervezettel is. Ezen országok működtek közre a hadsereg kiépítésében is. (Így kerülhettek magyar PSZH-k az NDK-n keresztül Dél-Jemenbe.¹⁹) Moszkva a támogatás fejében haditengerészeti bázist kapott Dél-Jemenben.

A forradalmi eszméket exportálni kívánták a szomszédos arab monarchiákba, beavatkoztak az ománi polgárháborúba, hogy kommunista hatalomátvételt érjenek el Ománban.²⁰ 1970-re már a teljes Jebel tartományt ellenőrzésük alá vonták, ami ténylegesen hatalomátvételt eredményezett. A háborút 1976-ra sikerült lezárni, az ománi emír brit, jordániai és iráni segítséggel leverte a lázadást.

Dél-Jemen kínai, szovjet és elsősorban szaúdi segítyektől függő ország lett. A helyzetet bonyolította a szovjet és maoista kommunista eszmék közötti megosztottság, a fennmaradt törzsi tagoltság is, amely 1986-ban polgárháborúvá

¹⁸ A Jemeni Szocialista Pártot a Jemeni Népi Demokratikus Köztársaság állampártjaként hozták létre 1978. október 11-én a különféle pártok, szervezetek és nemzeti frontok egyesítéséből. A párt ideológiáját kezdetben a marxizmus határozta meg. Az ideológiai nézetkülönbségek azonban szakadáshoz vezettek a párton belül. A mérsékelt és a szélsőbaloldali irányzat 1986-ban rövid, de véres polgárháborút vívott egymással, ami megroppantotta a Jemeni Szocialista Párt hatalmát. A két Jemen 1990-es egyesítése után legálisan vehetett részt a belpolitikai életben, ahol az 1994-es polgárháborúig koalíciót alkotott az Általános Népi Kongresszussal. Az elszakadási kísérlet kudarca után a párt anyagi hátterét a kormány felszámolta, tagságát pedig rendszeresen üldözte. Az ellenzéki koalíció tagjaként aktívan részt vett a 2011-es eseményekben, jelenleg pedig a többi párttal egyetértésben a jemeni politikai rendszer megreformálásán dolgozik.

¹⁹ Letöltve a <http://www.haditechnikaiintezet.hu/fejlesztes/d-944-pancelozott-szallito-harcjarmu-pszh> honlapról 2017. október 30-án

²⁰ Victoria Clark: Yemen: Dancing on the Heads of Snakes. Yale University Press, 2010., London, UK, ISBN: 0300117019. 112–130. o.

fajult. A 12 napig tartó harcokban mintegy 10 000 ember vesztette életét.²¹ A hatalmat Salim al-Beidh szerezte meg, aki célul tűzte ki a két Jemen egyesítését.

Az egyesítésre az egyre kevesebb kommunista segítyt kapó Dél-Jemen, és a két ország határán olajkincsekben reménykedő Észak-Jemen között 1990-ben került sor Ali Abdullah Szaleh, mint elnök és al-Beidh, mint alelnök vezetésével. 1994-ben azonban polgárháború tört ki a két országrész, egyben elnök és alelnök között, ami az északiak gyors győzelmével ért véget (al-Beidh Ománba menekült) és kikiáltották a Jemeni Demokratikus Köztársaságot. A Szaleh vezette Jemen a diplomáciai elszigeteltségből Irán irányába igyekezett kitörni, 2000-ben az elnök Teheránba látogatott, ahol biztosította támogatásáról Iránt az Egyesült Arab Emírségekkel folytatott területi vitájában. A két ország kapcsolata csak 2004-ben gyengült meg ideiglenesen, mikor az ország északi részén síita lázadás tört ki.

Miután 1998-tól jelentős mértékben megnőtt Jemenben az al-Kaida aktivitása, jelentős javulás állt be az ország Egyesült Államokkal való kapcsolatában. Az amerikai nagykövetség elleni 2008-as támadást követően, az Egyesült Államok katonai kiképzőket küldött a jemeni hadsereghez, valamint időnként drónokat is bevetett az al-Kaida fegyveres szárnyával folytatott harcokban.

2007-ben a volt déli hadsereg tisztjeiből, volt rendőrökből elégedetlenségi mozgalom szerveződött, amely, szövetkezve Tariq al-Fadhli Afganisztánt is megjárt iszlamista vezetővel, tömegmozgalmakat indukált.

A 2011-es évre Jemen belpolitikailag a mélypontra érkezett. Az ország északi részén a síita húszik lázadoztak, míg délen a többségében szunnita lakosság lázadt fel a függetlenségért, 2009 óta pedig az al-Kaida tevékenysége is szabályszerű felkelésbe torkollott.

A déliek elszakadási vágyát is magában hordozó mozgalmak új lendületet kaptak az Arab Tavasz hatására. A két országrész elégedetlenségi mozgalmai ekkor, még ha rövid időre is, de egy mederbe kerültek, az északi síiták és a déli szakadárak együttesen léptek fel korrupt Szaleh-kormány ellen.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Victoria Clark: Yemen: Dancing on the Heads of Snakes. London, 2010. Yale University Press, UK, ISBN: 0300117019.
- Christopher Davidson: Shadows wars: the secret struggle for the Middle East 2016. London UK. Oneworld Publications, ISBN: 9781786070029.
- Fred Halliday: Revolution and Foreign Policy: The Case of South Yemen, 1967–1987. Cambridge University Press, 2002. ISBN: 0-521-89164-7.
- Kovács Zoltán: Az improvizált robbanóeszközök elleni védelem elvei, módszerei és eljárásai. (Tanulmány) Budapest, 2014. Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Nan Tian – Aude Fleurant – Pieter D. Weeman – Siemon T. Wezeman: Trends in world military expenditure 2016. Stockholm, Sweden, 2017. Stockholm International Peace Research Institute. ISBN: 978-0-19-878728-0

FELHASZNÁLT INTERNETES OLDALAK:

- <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/global-poverty-line-faq>
- <http://www.worldbank.org/en/country/yemen/publication/yemen-economic-outlook-october-2017>
- <http://www.worldatlas.com/articles/where-is-the-bab-el-mandeb-strait.html>

²¹ Fred Halliday: Revolution and Foreign Policy: The Case of South Yemen, 1967–1987. Cambridge University Press. 2002. ISBN 0-521-89164-7. 42. o.

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2016/02/weodata/index.aspx>
<http://foreignpolicy.com/2016/03/21/israel-just-evacuated-19-jews-from-yemen-its-not-the-first-time/>
<https://voiceofthepersecuted.wordpress.com/2013/02/01/yemens-forgotten-christians/>
<https://fanack.com/yemen/population/>
<https://www.juancole.com/2010/12/yemen-ethnic-and-religious-groups.html>
http://alamree.net/alboum-sanaa_8.htm
<http://www.businessinsider.com/these-maps-show-where-yemens-conflict-could-be-heading-2015-3>
<http://science.time.com/2010/12/14/what-if-yemen-is-first-country-to-run-out-of-water/>
<http://www.haditechnikaiintezet.hu/fejlesztes/d-944-pancelozott-szallito-harcjarmu-pszh>
<https://uk.reuters.com/article/uk-yemen-army/yemen-restructures-army-cuts-powers-of-ex-leaders-son-idUKBRE8760TQ20120807>
http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/res_2216.pdf
<https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/11/sudan-saudi-arabia-war-yemen-houthi-economy.html>
<https://www.defensenews.com/news/your-military/2015/06/06/saudi-arabia-shoots-down-scd-missile-fired-from-yemen/>
<https://www.forbes.com/sites/charlestiefer/2015/11/26/in-yemen-war-mercenaries-launched-by-blackwater-head-were-spotted-today-not-good-news/>
<https://worldview.stratfor.com/article/conflict-yemen-october-2015>
<https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-04-21/saudi-arabia-says-airstrikes-in-yemen-succeeded-in-ending-threat>
<https://news.usni.org/2016/10/11/uss-mason-fired-3-missiles-to-defend-from-yemen-cruise-missiles-attack>
<http://gcaptain.com/photos-show-catastrophic-damage-to-hsv-swift-following-missile-attack/>
<http://sayyidali.com/news-analysis/yemen-fighters-down-saudi-apache-riyadh-says-2-soldiers-killed.html>
<https://www.middleeastmonitor.com/20170927-412-sudanese-soldiers-killed-in-yemen-official-confirms/>
<http://en.farsnews.com/newstext.aspx?nn=13940130001422>
<http://thehill.com/policy/international/middle-east-north-africa/321471-yemen-seal-raid-yielded-no-significant-intel>
<http://www.thelinkyemen.net/?q=news/9667>
<https://www.globalsecurity.org/military/intro/islam-zaydi.htm>
<http://www.ipost.com/Opinion/Yemens-Houthis-New-members-of-Irans-anti-Israelianti-American-axis-494170>
<http://armamentresearch.com/wp-content/uploads/2015/09/mix.jpg>
https://www.scoopnest.com/user/green_lemonn/718833670119956480-yemen-collection-of-ap-amp-anti-tanks-mines-recovered-by-saudi-uae-led-forces-west-of-marib
<https://www.hrw.org/news/2015/11/18/yemen-new-houthi-landmine-use>
<http://armamentresearch.com/landmines-and-significant-ied-designs-documented-in-yemen/>
http://www.ww-cts.com/en_gb/news-events/the-use-of-ieds-in-yemen-2/
<https://www.linkedin.com/pulse/islamic-state-ied-trends-iraq-syria-robert-rozzi/>

<https://aoav.org.uk/explosiveviolence/yemen/>
<https://mod.mil.iq/index.php?name=News&file=article&sid=5495>
<http://armamentresearch.com/wp-content/uploads/2015/09/mix.jpg>
<http://www.yemenpress.org/yemen/revealed-facts-of-2017-loss-of-the-u-s-saudi-alliance-on-land-sea-and-air-yemen.html>
https://www.scoopnest.com/user/green_lemonnn/718833670119956480-yemen-collection-of-ap-amp-anti-tanks-mines-recovered-by-saudi-uae-led-forces-west-of-marib
<https://www.hrw.org/news/2015/11/18/yemen-new-houthi-landmine-use>
<http://armamentresearch.com/landmines-and-significant-ied-designs-documented-in-yemen/>
<http://catchingrat.blogspot.com/2015/11/oshkosh-m-atv-hit-destroyed-in-yemen.html>
http://www.ww-cts.com/en_gb/news-events/the-use-of-ieds-in-yemen-2/
<https://iedawareness.com/2017/11/11/fake-rock-ieds-of-various-regions/>
<https://yemen.liveuamap.com/en/2017/27-may-mines-used-by-houthis-militants-in-taiz-city-yemen>
<https://iedawareness.com/2017/11/11/fake-rock-ieds-of-various-regions/>
<http://www.ww-cts.com/en/news-events/the-use-of-ieds-in-yemen/>
<http://www.financialexpress.com/world-news/saudi-arabia-admits-to-using-british-made-cluster-bombs-in-yemen/481403/>
<https://www.theguardian.com/uk-news/2016/dec/18/uk-cluster-bombs-used-in-yemen-by-saudi-arabia-finds-research>